

МАТЕМАТИКА DARSLARINI TASHKIL ETISH HAMDA МАТЕМАТИКА O'QITISH METODIKASI

Rahmonova Mohinur Ruslan qizi
Qashqadaryo viloyati Qamashi tumani
95 - sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi
Matematika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maktabda matematika o'qitishni uyushtirishning tarixiy, murakkab, ko'p yillik tajribada tekshirilgan va hozirgi zamonning asosiy talablariga javob beradigan shakli darsdir. O'quvchilarning matematik bilimlarni o'zlashtirishi faqat o'quv ishida to'g'ri metod tanlashga bog'liq bo'lmasdan, balki o'quv jarayonini tashkil qilish formasiga ham bog'liqdir. Dars deb dastur bo'yicha belgilangan, aniq jadval asosida, aniq vaqt mobaynida o'qituvchi rahbarligida o'quvchilarning o'zgarmas soni bilan tashkil etilgan o'quv ishiga aytiladi. Dars vaqtida o'quvchilar matematikadan nazariy ma'lumotga, hisoblash malakasiga, masala yechish, har xil o'lchashlarni bajarishga o'rganadilar, ya'ni darsda hamma o'quv ishlari bajariladi.

Kalit so'zlar: Matematika, bilimlarni mustaqil egallash, sintez qilish, taqqoslash, umumlashtirish, xulosa chiqarish meyoqlari.

Matematika darsining o'ziga xos tomonlari, eng avvalo, bu o'quv predmetining xususiyatlaridan kelib chiqadi. Bu xususiyatdan biri shundan iboratki, unda arifmetik material bilan bir vaqtda algebra va geometriya elementlari ham o'rganiladi. Matematika kursining boshqa o'ziga xos tomoni nazariy-amaliy masalarning birgalikda qaralishidir. Shuning uchun har bir darsda yangi bilimlar berilishi bilan unga doir amaliy ko'nikma va malakalar singdiriladi. Odatda darsda bir necha didaktik maqsadlar amalga oshiriladi: yangi materialni o'tish; o'tilgan mavzuni mustahkamlash; bilimlarni mustahkamlash; bilimlarni umumlashtirish, tizimlashtirish; mustahkam o'quv va malakalar hosil qilish va hokazo. Matematika darslarining o'ziga xos yana bir tomoni shundaki, bu - o'quv materialining abstraktligidir. Shuning uchun ko'rgazmali vositalar, o'qitishning faol metodlarini sinchiklab tanlash, o'quvchilarning faolligi, sinf o'quvchilarining o'zlashtirish darajasi kabilarga ham bog'liq. Hozirgi zamon matematika darslari oldiga qo'yilgan talablardan yana biri o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy faoliyatini o'stirishdan iboratdir. O'quvchida analiz, sintez qilish, taqqoslash, umumlashtirish, xulosa chiqarish kabi aqliy operatsiyalar shakllanadi. [3]

Matematika darslarida o'quvchilar bilan har bir darsda bir necha tushunchalar bilan ish olib boriladi. Har birini shu darsning turli bosqichlarida o'zlashtirishi mumkin. Har bir tushunchani tushunish boshqa bir tushunchani takrorlash, esga olish bilan olib borilsa, bu tushuncha esa keyingi tushunchalarni tushuntirish uchun xizmat qiladi.

O'qitish jarayonida har bir o'quv materialini rivojlantirilgan holda olib boriladi, bu o'quv materialini o'zidan keyin o'qitiladigan materiallarni tushunish uchun poydevor bo'ladi. Boshqa tushunchaning o'zlashtirilish jarayonini qarasaq, u bir necha darslarning o'zaro bog'liqlik o'qitilishi natijasida hosil bo'ladi. Shunday qilib matematik tushunchalarini hosil qilish birgina darsning o'zida hosil qilinmasdan, balki o'zaro aloqada bo'lgan bir qancha darslarni o'tish jarayonida hosil qilinadi. Bunday darslarni birgalikda darslar tizimi deb ataymiz. Shuning uchun o'qituvchi mavzuning mazmunini ochadigan darslarni mantiqiy ketma-ketlikda joylashtirishi kerak. Darslar tizimining tuzilishidagi eng katta talab darsning o'quv-tarbiyaviy maqsadini e'tiborga olish, o'qitish tamoyillarining metodik va umumpedagogik tomonlarini hisobga olishdir. Mavzu bo'yicha yaxshi o'ylangan darslar tizimining o'quv vaqtini mavzuchalarga to'g'ri taqsimlashga bog'liq. Unda o'quvchilarning mustaqilligini hosil qilish, xususiy misollarni qarash, xususiy xulosalar chiqarish, undan umumiy xulosalar chiqarishga olib kelish diqqat markazida turishi lozim. Bu bilimlar darslar tizimida hosil qilinib, mustahkamlangandan keyin misol va masalalar yechishni ta'minlashi kerak. Undan keyin mashqlar yordamida malakalarni qayta ishlashi, shuningdek, hosil qilingan bilimlarni doimo bir tizimga keltirish va umumlashtirishni ham ta'minlash kerak. Dasturning qandaydir mavzusining mazmunini aniqlashda, mavzu materialini dars vaqtlariga taqsimlashda, ya'ni bilimlarni o'zlashtirishga quyidagi asosiy bosqichlar qaraladi.

1. Yangi materialni o'qitishga tayyorlash.
2. Yangi o'quv materialini idrok qilish va yangi bilimlarni hosil qilish.
3. Bilimlarni mustahkamlash va turli xil mashqlar orqali malakalarni hosil qilish.
4. Bilimlarni takrorlash, umumlashtirish va bir tizimga keltirish.
5. Bilim va malakalarni tekshirish [4]

Umumiy ta'lim maktabining eng muhim maqsadi o'quvchilarga ularning xotirasida uzoq vaqt saqlanadigan bilimlar berishdir. O'quvchi vaqt o'tishi bilan maktabda olgan bilimlarining bir qismini unutadi. Lekin ular izsiz yo'qolmaydi. Olingan bilimlar, garchi o'quvchilar unutganda ham, aqliy kamolotda ma'lum darajada iz qoldiradi. Ko'pincha bolalar o'zlarining amaliy faoliyatlariga bog'lanmagan maktab materialini eslaridan chiqaradilar. Ba'zan o'rganish jarayonida mashq va mustaqil ishlar kam bajarilishi sababli, materiallar xotirada mustahkam saqlanmaydi. Bulardan tashqari, oldingi mashg'ulotlarda o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalar yanada murakkabroq materialni o'rganish uchun bir pog'ona, tayanch boladi. Ana shu tayanchsiz o'quvchilarning o'sishi va olg'a siljishi mumkin emas. Ilmiy bilimlarni egallash o'quvchilarning xotirasini, mantiqiy tafakkurini, ijodiy faolligi va turli ishlarni bajarishdagi mustaqilligini rivojlantiradi. Lekin olingan bilimlar, hosil qilingan ko'nikma va malakalar keyinchalik, ilmiy bilimlar tizimini o'rganishda tayanch sifatida

xizmat qilishi uchun ular puxta o`zlashtirilishi, asosli mustahkamlanishi va o`quvchilar xotirasida uzoq vaqt saqlanishi kerak. Bu mustahkamlik prinsipining talabi bo`lib, unga rioya qilinmasa, o`quvchilarning o`zlashtira olmasligi va o`qishdagi qoloqligi kelib chiqadi. Bilimlar, ko`nikma va malakalarning mustahkamligiga butun o`quv jarayoni mobaynida erishiladi. Mustahkamlik prinsipining amalga oshishi, eng avvalo, o`quvchilarning o`quv materialini idrok etishiga bog`liqdir. [5]O`quvchilarga ko`rsatmali, yaqqol, jiddiy mantiqiy izchillikda berilgan bilimlar ularning xotirasida yaxshiroq mustahkamlanadi. Shu tariqa o`quvchilarning bilim, ko`nikma va malakalarni puxta o`zlashtirishi, izchillik va tizimlilik, nazaryani amaliyot bilan bog`lash, ko`rsatmalilik, o`quvchilarning ongliligini amalga oshirish orqali taminlanadi. Shular bilan birga, o`qitish jarayonida mustahkamlik prinsipining amalga oshishini taminlaydigan maxsus didaktik vositalar ham qo`llanadi. Ularga mazkur darsda bayon qilinganlarni mustahkamlash kiradi. Bu ish o`quvchilar bilan suhbatlar, mashqlarni tashkil etish, ta`limiy masalalarni hal qilish va har xil amaliy topshiriqlarni bajarish orqali o`tkaziladi. O`quvchilar materialni esdan chiqarishining oldini olish, ular unutgan bilimlarni qayta tiklash, o`zlashtirgan bilimlarini tizimlashtirish va chuqurlashtirish uchun takrorlashning har xil turlari amalga oshiriladi. Har bir mashg`ulotda oldingi dars materialini joriy takrorlash o`tkazilib, u yangi material bilan bog`lanadi. O`quv yili moboynda mavzu yoki bolim boyicha organilgan materialni takrorlash uchun maxsus darslar ajratiladi va uni tizimlashtirib, chuqurlashtirib hamda mustahkamlab boriladi. Ana shu maqsadda o`quv yili oxirida eng muhim masalalarga doir materiallar umumiy yo`sinda takrorlanadi. Agar mazkur predmetni o`rganish keying sinfda ham davom etsa, yangi o`quv yilida unga doir mashg`ulotlar oldingi materiallarni takrorlashdan boshlanadi. Takrorlash passiv amalga oshirilmasligi kerak. Takrorlashda qo`shimcha fakt va misollarni keltirish, o`rganilgan narsa va hodisalarning yangi tomonlarini ko`rib chiqish, ularni chuqurroq tahlil qilish, bilimlarni murakkab ta`limiy va amaliy masalalarni hal qilishda qo`llash kerak. Mana shularning hammasi o`quvchilarning materialga qiziqishini oshiradi, mantiqiy taffakurini, ishdagi faolligi va mustaqilligini rivojlantiradi. O`quvchilarning bilimlarini puxta o`zlashtirishiga ko`nikma va malakalarni mustahkamlash hamda chuqurlashtirishda yordam beradigan mashqlarni bajarish orqali erishiladi. Shu bilan birga, ularning fikri takomillashadi, bilimlari kengayadi va chuqurlashadi. O`quv mashg`ulotlari davomida o`qituvchi bolalarning xotirasini rivojlantirish ishlarini ham amalga oshirishi kerak. Ana shu maqsadda ularga so`zlarni, tariflarni, har xil qoidalarni yodlash topshiriqlarini berishi lozim. Yodlash quruq va ma`nosini anglab yodlashdan iborat bo`ladi. Ma`nosini anglab yodlash yangi materialni ilgari malum materialga, nomlarga mantiqiy bog`lash asosida amalga oshadi.

Xulosa:

Ta`limning hozirgi sharoitida bolalarning individual hususiyatlarini o`rganish va ularga yakka tartiba yondashishni amalga oshirish tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Hozirgi kunda yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish vazifalarini bajarish uchun ota-onalar va bolalarga maktabdan tashqari qo`shimcha vositalarni tanlash bo`yicha keng imkoniyatlar tugulmoqda. Ammo hozirgi vaqtda o`qitish samaradorligini oshirishga imkon beruvchi tasirli metod sifatida o`quvchilarning mustaqil ishlariga borgan sari koproq etibor berilmoqda. O`quvchilarning mustaqil ishlari hozir o`qitishning hamma bosqichlarida, shu jumladan, yangi bilimlarni berish bosqichida ham kuzatiladi. Bu muhim hodisa hozirgi zamon ta`limining o`quvchilarning umumiy rivojlanishlariga yo`naltirilganligini yana bir karra ta`kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Jumayev matematika o'qitish metodikasi[1]
2. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. -Toshkent 2006
3. Tolipov O'. Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. - Toshkent: "Fan". 2005.[3]
4. Sherqulov. M . Ma'ruza matni dan, Toshkent: 2012.[4]
5. S.Alixonov Matematika o'qitish metodikasi. Toshkent-2017[5]